

Sygn. akt II CSKP 36/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa A. B. i M. B.

przeciwko G. S.A. w W.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 23 czerwca 2022 r.,

skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z dnia 11 grudnia 2018 r., sygn. akt I ACa 288/18,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie M. B. i A. B. w pozwie skierowanym przeciwko Bank S.A. w W. domagali się stwierdzenia, że wskazane konkretnie postanowienia umowy kredytu

hipotecznego nr [...] waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF), zawartej w dniu 28 stycznia 2008 r. z Bank S.A. w K– (obecnie Bank1 S.A. w W.), zmienionej aneksem nr 2 z dnia 21 marca 2013 r., dotyczące mechanizmu waloryzacji stanowią niedozwolone klauzule umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Zgłosili również - jako ewentualne - żądanie ustalenie nieważności tej umowy.

Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w Katowicach wyrokiem z 19 grudnia 2017 r. oddalił powództwo w zakresie żądania głównego oraz ewentualnego i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 28 stycznia 2008 r. powodowie zawarli z Bank S.A. w K. – (poprzednikiem prawnym strony pozwanej) umowę kredytu hipotecznego nr [...] w kwocie 611 267,13 zł, indeksowanego kursem CHF. Kwota kredytu w tej walucie wynosiła w dniu zawarcia umowy - według kursu kupna określonego w tabeli kursowej banku - 227 092,99 CHF; mogła być ona inna w zależności od dnia uruchomienia poszczególnych transz kredytu (§ 9 ust. 2). Spłata kredytu miała nastąpić w 180 miesięcznych ratach w wysokości ustalonej według kursu sprzedaży ustalonego w bankowej tabeli kursów walut (§ 10 ust. 3). Oprocentowanie kredytu miało być zmienne i na dzień zawarcia umowy wynosiło 4,44% w skali roku, obejmując obowiązującą stawkę DBCHF oraz stałą marżę banku w wysokości 1,60% (§ 1 ust. 3). Całkowity koszt kredytu na dzień zawarcia umowy określono na 231 239,51 zł z zastrzeżeniem możliwości jego zmiany stosownie do zmian poziomu oprocentowania w całym okresie kredytowania (§ 1 ust. 7 i 8). W § 15 ust. 5 umowy strony przewidziały możliwość dokonania przez bank – w określonych warunkach – zmiany wysokości prowizji i opłat. Powodowie, zawierając umowę, oświadczyli, że są świadomi ryzyka wynikającego ze zmiennego oprocentowania w całym okresie kredytowania i akceptują to ryzyko. W lutym i w maju 2008 r. bank wypłacił powodów dwie transze kredytu.

W aneksie nr 1 do umowy, sporządzonym 25 lutego 2011 r., bank wyraził zgodę na odroczenie płatności części rat kredytu. Powodowie 23 marca 2011 r. podpisali oświadczenie o ponoszeniu ryzyka walutowego i zmiennej stopy oprocentowania. W kolejnym aneksie (nr 2), sporządzonym 21 marca 2013 r.,

strony dokonały zmiany treści § 10 umowy, przyjmując, że wysokość zobowiązania kredytobiorców będzie ustalana jako równowartość wymagalnej raty kredytu z harmonogramu spłat, wyrażonej w CHF po przeliczeniu jej na PLN według kursu sprzedaży walut ustalonego przez NBP. Ustalono przy tym, że kredytobiorcy mogą dokonywać spłat bezpośrednio w CHF (§ 10 ust. 4) oraz że bank określa wysokość kursów kupna i sprzedaży waluty kredytu mających zastosowanie do przeliczenia kwoty uruchamianego kredytu i obliczania należności z tytułu jego spłaty (§ 10 ust. 7). Zastosowanie mechanizmu indeksacji pozwoliło oprocentować kredyt według stawki właściwej dla franka szwajcarskiego (LIBOR), korzystniejszej od stawki przewidzianej dla kredytu złotowego (WIBOR).

Powodowie spłacają regularnie bieżące raty kredytu w CHF; powódka dokonuje samodzielnie wymiany waluty.

Sąd Okręgowy uznał, że w świetle przytoczony ustaleń faktycznych żadne ze zgłoszonych przez powodów żądań nie zasługuje na uwzględnienie. Wskazał, że powodowie nie wykazali interesu prawnego w domaganiu się ustalenia abuzywności postanowień zawartych w § 1 ust.1, 3, 7 i 8, § 6 pkt 1, § 9 ust. 2, § 10 ust. 3 i § 15 ust. 5 umowy kredytu oraz § 10 ust. 3, 4 i 7 aneksu nr 2 do tej umowy. Stanął na stanowisku, że skoro skorzystali oni z – przewidzianego w art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., Nr 165, poz. 984; dalej: „ustawa *antyspreadowa*”) - narzędzia pozwalającego wyeliminować z zawartej przez nich umowy postanowienia zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych w odniesieniu do nie spłaconej części kredytu, to abuzywność tych postanowień została w powyższym zakresie usunięta. Jeżeli zaś chodzi o spłatę części kredytu, która miała miejsce przed wejściem w życie ustawy *antyspreadowej*, to została ona dokonana według konkretnych zasad i przy zastosowaniu określonego sposobu przeliczeń; ewentualna abuzywność postanowień umowy została w ten sposób wyeliminowana. Powodowie mogą zrealizować definitywnie swój interes prawny w żądaniu braku związania niedozwolonymi postanowieniami umowy wtaczając powództwo o świadczenie.

Sąd Okręgowy dostrzegł natomiast interes prawny powodów w zakresie zgłoszonego przez nich żądania ewentualnego. Oceniał jednak żądanie to jako bezzasadne, wskazując na brak podstaw do uznania, że sporne postanowienia umowy kształtowały prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały ich interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Podkreślił przy tym, że powodowie w zamian za niższe oprocentowanie zaciągniętego kredytu świadomie zgodzili się na ponoszenie ryzyka kursowego. Ryzyko to obciąża obie strony, a w dłuższej perspektywie czasowej może okazać się dla nich korzystne.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego. Podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że w zakresie, w jakim umowa kredytowa została wykonana, nie istnieje już stan niepewności co do wynikającego z niej stosunku prawnego. Powodowie nie mają zatem interesu prawnego w żądaniu potwierdzenia ich pozycji prawnej w ramach tego stosunku wyrokiem ustalającym. Przysługuje im dalej idący środek ochrony w postaci powództwa o świadczenie. Sąd Apelacyjny zaaprobował ocenę wskazującą na brak przesłanek do stwierdzenia, że umowa kredytu zawarta przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego banku zawiera niedozwolone klauzule umowne. Wskazał również, że nie ma podstaw do stwierdzenia nieważności tej umowy na podstawie art. 58 k.c.

W skardze kasacyjnej powodowie wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uwzględnienie wniesionej przez nich apelacji, zarzucając błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie:

- art. 189 k.p.c. przez uznanie, że hipotetyczna możliwość wytoczenia powództwa o świadczenie eliminuje wystąpienie po stronie powodów interesu prawnego w zakresie zgłoszonych żądań;
- art. 385¹ k.c. przez przyjęcie, że przepis ten nie określa przesłanek istnienia interesu prawnego żądania ustalenia niedozwolonego charakteru opisanych w nim postanowień i konieczne jest wywodzenie tego interesu z art. 189 k.p.c. oraz
- „nieważność umowy na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z:”art. art. 286 k.k., art. 353¹ k.c., art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo Bankowe

w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy, art. 354 § 1 i 2 k.c. i art. 385² - „przez zaniechanie obowiązku wzięcia pod uwagę w każdym stanie sprawy nieważności czynności prawnej w oparciu o materiał dowodowy sprawy”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy przypomnieć, że - zgodnie z art. 398¹³ § 1 *in principio* k.p.c. - Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Wymaganie precyzyjnego formułowania podstaw skargi wynika z niemożności samodzielnego dokonywania przez Sąd Najwyższy konkretyzacji postawionych przez skarżącego zarzutów oraz snucia w tym zakresie jakichkolwiek hipotez. Prawidłowe przytoczenie podstawy kasacyjnej naruszenia prawa materialnego, przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wymaga oznaczenia konkretnego przepisu, który – według strony skarżącej – został naruszony, wskazania postaci tego naruszenia (błędną wykładnię, niewłaściwe zastosowanie) oraz sprecyzowania, w czym przejawia się to naruszenie. Nietrudno dostrzec, że wymagań tych nie spełnia podniesiony przez skarżących zarzut „nieważności umowy na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c.” i innych powiązanych z nim przepisów. Zarzut ten nie może zostać poddany kontroli kasacyjnej. Do rozważenia pozostaje zatem ocena zasadności zarzutów naruszenia art. 189 k.p.c. oraz art. 385¹ § 1 k.p.c. Zarzutom tym nie można odmówić słuszności.

U podstaw zaskarżonego wyroku legło zapatrywanie, że powodowie nie mają interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie abuzywności wskazanych przez nich klauzul umownych ani stwierdzenia nieważności umowy z tej przyczyny, gdyż stan niepewności co do ochrony ich sfery prawnej został usunięty, częściowo - w następstwie wykonania umowy, a w pozostałym zakresie - w wyniku skorzystania z narzędzia prawnego pozwalającego wyeliminować z umowy postanowienia zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych (art. 4 ustawy *antyspreadowej*). Sąd Apelacyjny uznał również za bezzasadne twierdzenia powodów o niedozwolonym charakterze wskazanych

przez nich postanowień umownych. Ocena ta -co trafnie zarzucili skarżący - nie może być uznana za trafną.

W orzecznictwie i piśmiennictwie przyjmuje się, że pojęcie interesu prawnego, stanowiącego przesłankę powództwa opartego na podstawie art. 189 k.p.c. należy rozumieć szeroko i odnosić je do ogólnej sytuacji prawnej powoda. W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 października 2015 r., III CZP 27/15,(OSNC 2016, nr 3, poz. 31) wyjaśniono, że uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego należy pojmować elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni tego pojęcia i konkretnych okoliczności sprawy. Pojęcie to powinno być wykładane z uwzględnieniem szeroko rozumianego dostępu do sądu, zasad Konstytucji i zgodnie z art. 14 międzynarodowego Paktu praw obywatelskich i politycznych w celu zapewnienia ochrony podmiotom prawa cywilnego, jeżeli występuje rzeczywista potrzeba jej udzielenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 20 lutego 2003 r., I CKN 58/01, nie publ., z 6 października 1998 r., II CKU 46/98, nie publ. i z 10 lipca 1997 r., I CKN 161/97, nie publ.). Interes prawny występuje wtedy, kiedy zachodzi celowość udzielenia powodowi ochrony w świetle jego praw i wolności, wynikająca z sytuacji prawnej, w której się znajduje. Nie w każdym zatem wypadku możliwość wystąpienia z powództwem o świadczenie oznacza - jak przyjęły Sądy obu instancji - brak interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie. W sprawie niniejszej interes prawny powodów – co trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej – wynika wprost z treści art. 385¹ § 1 k.c.

Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżących, wejście w życie ustawy *antyspreadowej* nie usunęło niepewności co do sytuacji prawnej powodów oraz potrzeby udzielenia im ochrony prawnej. Ustawą tą wprowadzono do ustawy – Prawo bankowe m.in. art. 69 ust. 2 pkt 4a, zgodnie z którym umowa kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska powinna precyzować zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. Stosownie do art. 4 tej regulacji w przypadku kredytów lub pożyczek pieniężnych zaciągniętych przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę przed dniem

wejścia jej w życie, tj. 26 sierpnia 2011 r., ma zastosowanie art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b prawa bankowego, w stosunku do tych kredytów lub pożyczek pieniężnych, które nie zostały całkowicie spłacone - do tej części kredytu lub pożyczki, która pozostała do spłacenia. W tym zakresie bank dokonuje bezpłatnie stosownej zmiany umowy kredytowej lub umowy pożyczki.

Nasuwa się jednak pytanie, czy ta nowa regulacja rzeczywiście tworzy narzędzie prawne pozwalające wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia, a także, czy w prawie krajowym istnieją przepisy pozwalające na taką operację.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18 w sprawie Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, powołując się na swoje wcześniejsze orzecznictwo (wyroki z 30 kwietnia 2014 r. w sprawie Kasler i Kaslerne Rabai, C – 26/13 i z 26 marca 2019 r., Abanca Corporacion Bancaria i Bancia, C-70/17) wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (Dz. U. 10993, L 95,s.29) nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy miał możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym albo przepisem mającym zastosowanie, gdy strony umowy wyrażą na to zgodę, jednak możliwość ta jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając konsumenta na szczególnie niekorzystne skutki. TSUE wskazał jednak, że nie dotyczy to przepisów o charakterze ogólnym (takich jak art. 56, art. 65 i art. 353¹ k.c.), które nie były przedmiotem analizy prawodawcy w celu określenia równowagi między całością praw i obowiązków stron umowy i w związku z tym nie korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru.

Ustawa nowelizująca Prawo bankowe nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, które mogłyby zastąpić nieuczciwe klauzule zawarte w umowie

stanowiącej przedmiot niniejszej sprawy. Nie stwarza również podstawy do formułowania przez kredytobiorców roszczeń przeciwko bankom o złożenie oświadczenia woli w zakresie zmiany postanowień umowy od chwili jej zawarcia. Umożliwia ona jedynie dokonanie zmiany postanowień umowy dotyczących sposobu waloryzacji niespłaconych rat na przyszłość. Oceny niedozwolonego postanowienia umownego zawartego w umowie dokonuje się jednak według stanu z chwili jej zawarcia, a nie następczo (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/1, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Skoro zaś nie jest możliwe zastąpienie nieuczciwych klauzul umownych mechanizmem wprowadzonym ustawą *antyspreadową*, to nie można uznać, że jego wprowadzenie usunęło abuzywne postanowienia umowne i niepewność co do sytuacji prawnej skarżących, pozbawiając ich prawa dochodzenia zgłoszonych żądań. Przesłanki warunkujące możliwość i skuteczność ich dochodzenia zostały sprecyzowane w art. 385¹ § 1 k.c. Nie można zatem podzielić zapatrywania Sądu Okręgowego, zaaprobowanego przez Sąd Apelacyjny, że powodowie, wskazując na abuzywność postanowień umowy regulujących mechanizm indeksacji, nie mogą osiągnąć celu powództwa o stwierdzenie nieważności umowy. Pogląd ten pozostaje w sprzeczności z ugruntowanym już stanowiskiem Sądu Najwyższego, zgodnie z którym mechanizm ustalania kursów waluty na podstawie tabel kursowych banku jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami, narusza rażąco interesy konsumenta i równowagę stron, a klauzula która nie zawiera jednoznacznej treści i przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oraz, że niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. m.in. wyrok z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, nie publ. oraz uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2012, nr 9, poz. 56).

Z tych względów Sąd Najwyższy, uznając przytoczoną podstawę skargi kasacyjnej za usprawiedliwioną, orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ k.p.c.).

